

ПРОБЛЕМИ ГОСПОДАРСЬКОГО ПРАВА

УДК 347.191.4

В. Г. ЖОРНОКУЙ,

кандидат юридичних наук, доцент кафедри правового забезпечення господарської діяльності Харківського національного університету внутрішніх справ

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ЗАХИСТУ ПРАВА УЧАСТІ В УПРАВЛІННІ ГОСПОДАРСЬКИМ ТОВАРИСТВОМ

У поданій до обговорення науковій статті автором запропоноване власне бачення наукової проблеми щодо визначення порядку захисту права участі в управлінні господарським товариством його учасниками (акціонерами). Зроблено висновок про те, що сьогодні в Україні судовий захист є дієвим способом захисту права участі в управлінні господарським товариством, оскільки дії, пов'язані із самозахистом, не мають ефективного змісту і особи, чиє вказане право порушене, усе одно звертаються до юрисдикційних органів.

Ключові слова: господарське товариство, корпоративні права, корпоративне управління, право участі в управлінні, учасники, акціонери.

Одним із найважливіших завдань законодавства про господарські товариства та й у цілому корпоративного права поряд із захистом інтересів можливих кредиторів товариства постає охорона та захист прав і законних інтересів його учасників (акціонерів) незалежно від їх частки у статутному капіталі. Права акціонерів традиційно посвідчувались особливого роду цінними паперами – акціями, тобто документами. За своєю природою і призначенням ці документи передбачали їх знаходження на руках управомочених осіб – акціонерів. Однак закони України «Про цінні папери та фондовий ринок», «Про акціонерні товариства» закріплюють можливість емісії акцій лише в так званій бездокументарній формі (бездокументарні акції). Права ж учасників решти господарських товариств теж мають специфічну форму посвідчення – закріплення частки учасника в статуті (установчому договорі), тобто також не мають матеріальної форми. Це призвело до виникнення низки проблем, пов'язаних безпосередньо із захистом немайнових прав учасників (акціонерів), у т. ч. й права участі в управлінні господарським товариством.

Метою статті є встановлення механізму захисту права участі в управлінні господарським товариством.

Група порушень права на участь в управлінні товариством досить різноманітна і стосується переважно порушень порядку скликання загальних зборів товариства. Так, серед них зустрічаються:

- порушення порядку реєстрації акціонерів для участі в загальних зборах, у т. ч. недопущення акціонерів до реєстрації;
- прийняття рішень з питань, що не включені в порядок денний;
- проведення загальних зборів учасників (акціонерів) за відсутності кворуму;
- порушення процедури голосування та підрахунку голосів тощо.

Учасники господарських товариств, що мають відповідне право, користуються особливими способами юридичного захисту, які спрямовані на відновлення становища, яке існувало до порушення, і можуть розглядатись як положення, що продовжують розвивати зміст п. 4 ч. 2 ст. 16 ЦК України [1, с. 247]. У цьому розумінні можна говорити про самостійні способи захисту прав засновників і учасників юридичних осіб, які є спеціальними способами захисту [2, с. 777]. Так, законами України «Про акціонерні товариства», «Про господарські товариства» закріплюються й особливі способи захисту прав учасників (акціонерів) господарських товариств: визнання права на акцію, визнання недійсними рішень загальних зборів учасників (акціонерів), оскарження дій органів управління товариства, вимога про надання товариством інформації про його діяльність, вимога про виплату оголошених дивідендів, вимога про виплату частини майна при ліквідації товариства та ін. [3, с. 318]. Наведені способи є похідними від основних

способів захисту прав, конкретизуючи їх у сфері корпоративних відносин. Тому можна стверджувати, що формою закріплення спеціальних способів захисту власних прав учасниками (акціонерами) є, крім законодавчих актів, локальні акти самого товариства. Аналіз корпоративного законодавства дозволяє зробити висновок про те, що під час визначення спеціальних способів захисту немайнових корпоративних прав учасників (акціонерів) законодавець використав конструкцію універсальних способів, урахувавши при цьому особливості корпоративних правовідносин.

Здійснення права на захист не вичерпується лише однією можливістю звернення до компетентних органів з метою захисту порушеного права. Застосування учасником (акціонером) способів самозахисту своїх прав, а також заходів оперативного впливу теж має місце, але, як правило, у виняткових випадках. Зокрема, якщо протягом встановленого строку наглядова рада не приймає рішення про скликання загальних зборів акціонерів на вимогу акціонерів, то такі збори можуть бути скликані самими акціонерами, які цього вимагають (ч. 6 ст. 47 Закону України «Про акціонерні товариства»). На думку Т. М. Волощенко, такі дії акціонерів можуть вважатись заходами оперативного впливу відносно менеджменту товариства, органів його управління [4, с. 136]. Аналогічні положення можна віднайти і в Законі України «Про господарські товариства» (ч. 4 ст. 61) стосовно правомочності самостійного скликання загальних зборів учасниками товариства з обмеженою відповідальністю (далі – ТОВ) і товариства з додатковою відповідальністю (далі – ТДВ), які є власниками 20 і більше відсотків часток у вказаних організаційно-правових формах юридичних осіб. При цьому слід урахувувати положення п. 23 постанови Пленуму Верховного Суду України від 24.10.2008 р. № 13 «Про практику розгляду судами корпоративних спорів» [5] та п. 2.18 постанови Пленуму Вищого господарського суду України від 25.02.2016 р. № 4 «Про деякі питання практики вирішення спорів, що виникають з корпоративних правовідносин» [6], де зазначено, що не підлягають задоволенню позови учасників (акціонерів) про зобов'язання скликати позачергові загальні збори, оскільки ст. 47 Закону України «Про акціонерні товариства», ст. 61 Закону України «Про господарські товариства» та ст. 15 Закону України «Про кооперацію» надають учасникам (акціонерам), які володіють не менш як третьою частину членів кооперативу, акціонерами, які на день подання вимоги сукупно є власниками 10 і більше відсотків простих акцій товариства, учасниками товариства, що володіють у сукупності більш як 20 відсотками голосів, право самостійно скликати позачергові загальні збори у разі, якщо правління не виконує їхніх вимог.

Істотним способом захисту права участі в управлінні господарським товариством міноритарних учасників (акціонерів) корпорації можуть бути спеціальні договірні способи захисту. Так, одним із важливих механізмів захисту прав міноритаріїв від зловживань з боку більшості і менеджменту корпорації можуть бути договори, що укладаються між мажоритарними і міноритарними учасниками (акціонерами) (ст. 29 Закону України «Про акціонерні товариства»). Відповідні договірні конструкції мають на меті встановлення певних гарантій для меншості. Наприклад, прийняття корпорацією рішень за окремими питаннями лише одноголосно, навіть якщо це не вимагається чинним законодавством. Такі гарантії можуть бути включені за домовленістю до статуту або інших внутрішніх документів корпорації. Однак ні ЦК України, ні Закон України «Про акціонерні товариства», ні Закон України «Про господарські товариства» не містять норми, яка б передбачала можливість прийняття рішень загальними зборами учасників (акціонерів) одноголосно. Вважаємо, що «одноголосність» дозволить ефективно перерозподілити баланс влади всередині корпорації та додатково захистить право кожного учасника (акціонера) брати участь в управлінні товариством. Отже, доцільно доповнити:

– ч. 3 ст. 42 Закону України «Про акціонерні товариства» таким абзацом: «У випадках, передбачених статутом, рішення з питань порядку денного загальних зборів приймається одноголосно акціонерами, які зареєструвались для участі у загальних зборах та є власниками голосуючих з цього питання акцій»;

– ст. 59 Закону України «Про господарські товариства» доповнити ч. 4 в такій редакції: «У випадках, передбачених статутом, рішення з питань порядку денного загальних зборів приймається учасниками товариства одноголосно».

Відповідно до п. 3 ст. 14 Закону Республіки Казахстан «Про акціонерні товариства» [7] дозволяється встановлення додаткових прав через статут акціонерного товариства (далі – АТ), тобто законодавчий акт дозволяє встановлювати деякі переваги, але в статуті, а не в договорі. У цьому полягає особливість договору між акціонерами як не чисто цивільно-правового документа. Якщо межі останнього можуть бути визначені лише законодавством, то межі корпоративного договору додатково визначаються внутрішніми корпоративними актами, у першу чергу статутом АТ [8, с. 46–47]. Меншості не може бути дозволено зривати реалізацію законної мети діяльності товариства, беручи як основу власні обмежені питання. Натомість міноритарні учасники (акціонери) не повинні піддаватись несправедливому впливу з боку мажоритаріїв. Захист прав міноритарних учас-

ників (акціонерів) і надання їм права впливати на прийняття рішень з різних аспектів діяльності товариства досягається саме шляхом встановлення різних варіантів засобів захисту за законом, а також можливістю передбачати окремі положення в договорі між ними, у т. ч. й акціонерному договорі.

Практика останніх років показує, що в більшості випадків учасники (акціонери) використовують існуючі способи захисту своїх прав з метою порушення прав інших учасників (акціонерів), встановлення повного контролю за діяльністю товариства. Достатньо поширеним є спосіб, за яким створюються перешкоди в реалізації іншими учасниками (акціонерами) права на участь в управлінні товариством (безпосередньо правомочності участі в загальних зборах) з метою прийняття рішень про переобрання органів товариства і захоплення влади в ньому. У таких випадках застосовуються недопустимі доктриною і законодавством дії, за яких особи, що зловживають правами, створюють видимість законних дій. Наочним прикладом є так званий «юридичний самостріл» – ініціювання суб'єктами акціонерних відносин фіктивного судового процесу проти самих себе з метою отримання судового акта певного змісту, який дозволяє обмежити сферу впливу інших акціонерів або незаконно переобраних органів управління товариством [9, с. 8]. Результатом таких дій, що відповідають усім ознакам зловживання правом, є прийняття судом судового акта, який істотним чином порушує права й інтереси основної групи акціонерів, що опинились під впливом ініціаторів конфліктних ситуацій.

Правомочність голосувати за всіма питаннями порядку денного загальних зборів акціонерів як складова права на участь в управлінні господарським товариством, відповідно до Закону України «Про акціонерні товариства», є немайновою правомочністю акціонера, яка не може бути обмежена на підставі судового акта. Клопотання міноритарних акціонерів про вжиття заходів щодо забезпечення позову у вигляді заборони голосувати належними на праві власності акціями є достатньо поширеним способом порушення немайнового права учасника господарського товариства – права на участь в управлінні таким товариством. Тому незаконність ухвали суду в частині заборони голосування акціями є очевидною – тимчасова зміна співвідношення сил в органі товариства, який приймає рішення в інтересах зацікавлених осіб, що забезпечує прийняття цих рішень. При цьому слід взяти до уваги положення п. 48 постанови Пленуму Верховного Суду України від 24.10.2008 р. № 13 «Про практику розгляду судами корпоративних спорів», за яким забезпечення позову шляхом накладення арешту на акції не зменшує їх кількості у статутному фонді товариства та не впливає на обсяг корпоративних прав їх власників.

Ні в теорії корпоративного права, ні в законодавстві не визначено підстав, порядку та способу захисту права акціонера, порушеного рішенням загальних зборів, яким були внесені зміни до установчих документів [10, с. 327]. Наприклад, рішенням загальних зборів АТ внесено зміни до статуту товариства і передано повноваження щодо формування виконавчого органу товариства наглядовій раді. Як бачимо, таким рішенням порушено право акціонера на управління, оскільки він позбавляється права, передбаченого ч. 1 ст. 25 Закону України «Про акціонерні товариства», на участь в управлінні господарським товариством. Унаслідок прийняття зазначеного рішення відповідні зміни внесені і в статут. Тому за наявності таких підстав необхідним є й визнання недійсними відповідних положень статуту. Така позиція зустрічається і в судовій практиці. Так, Вищий господарський суд України у постанові від 04.10.2010 р. зазначив, що рішення загальних зборів акціонерів є актом, оскільки ці рішення зумовлюють настання правових наслідків, спрямованих на регулювання господарських правовідносин, і мають обов'язковий характер для суб'єктів цих відносин. Підставами для визнання недійсними рішень загальних зборів акціонерів є порушення прав і законних інтересів акціонера товариства рішенням загальних зборів [11].

Іншим поширеним порушенням права учасників (акціонерів) брати участь в управлінні товариством є порушення порядку скликання загальних зборів, зокрема порядку повідомлення про їх проведення. Вимоги закону до порядку скликання загальних зборів покликані надати можливість учасникам (акціонерам) реалізувати своє право на участь у загальних зборах, внести свої пропозиції стосовно порядку денного. Верховний Суд України в листі від 1 серпня 2007 р. роз'яснив, що права акціонера слід вважати порушеними в частині вимоги закону про скликання та проведення загальних зборів акціонерів, якщо акціонер не зміг взяти участь у загальних зборах, належним чином підготуватися до розгляду питань порядку денного, внести пропозиції стосовно порядку денного, зареєструватись для участі в загальних зборах тощо.

При цьому слід звернути увагу на зміну підходу суддів до захисту прав міноритарних акціонерів товариства при порушенні порядку повідомлення про проведення загальних зборів. Так, у справі за позовом Д. і С. до АТ «Торговий дім „Укрнафта”» Верховний Суд України вказав, що рішення загальних зборів можна визнати недійсним лише за умови, якщо відсутність позивача могла суттєво вплинути на прийняте рішення. Однак у листі від 1 січня 2004 р. Верховний Суд України зайняв протилежну позицію, обґрунтувавши її тим, що законодавством не перед-

бачена така умова визнання недійсними рішень загальних зборів. Зазначено, що при вирішенні спору про визнання недійсним рішення загальних зборів акціонерів суд не може зробити висновок про істотність впливу відсутності позивача на прийняття загальними зборами рішення, виходячи лише з кількості голосів, що належать позивачу, в той час як вплив на прийняття рішення не обмежується лише участю в голосуванні. Вищий господарський суд України в рекомендаціях від 28 грудня 2007 р. висловив подібну позицію і вказав, що позивачу не може бути відмовлено в задоволенні вимог про визнання рішення загальних зборів недійсним лише на підставі недостатності його голосів для зміни результатів голосування по прийнятому загальними зборами рішенню, оскільки вплив акціонера на прийняття загальними зборами рішення не вичерпується лише голосуванням [12]. Однак у постанові від 24 жовтня 2008 р. Верховний Суд України зазначив, що при вирішенні спорів про визнання недійсними рішень загальних зборів на підставі недопущення до участі акціонерів товариства судам необхідно встановити, чи могла їх відсутність (присутність) істотно вплинути на прийняття оспорюваного рішення. Вважаємо помилковою позицію передбачену в постанові від 24 жовтня 2008 р., оскільки кількісний критерій можливості вплинути на хід прийняття рішення загальними зборами ще не свідчить про те, що учасник господарського товариства не зможе своїми аргументами переконати решту учасників проголосувати зовсім іншим чином, ніж це вони мають намір зробити.

Одним із найбільш поширених способів порушення права учасника (акціонера) на управління господарським товариством є вимога про застосування заходів щодо забезпечення позову, в якій позивач вимагає заборонити проведення загальних зборів. Відповідно до п. 43 постанови Пленуму Верховного Суду України від 24.10.2008 р. № 13 «Про практику розгляду судами корпоративних спорів» заборона проведення загальних зборів учасників (акціонерів) товариства фактично означає заборону товариству здійснювати свою діяльність у частині компетенції загальних зборів. При цьому в зазначеній постанові прямо вказується на те, що заборона проведення загальних зборів учасників (акціонерів) товариства порушує також право учасників (акціонерів) товариства брати участь в управлінні товариством.

Слід урахувати, що у справах за позовами про визнання недійсними рішень загальних зборів товариства відсутній причинно-наслідковий зв'язок між можливістю виконання такого судового рішення та вжиттям господарським судом заходів щодо забезпечення позову шляхом заборони проводити загальні збори учасників (акціонерів) товариства.

Отже, суди не мають права шляхом вжиття заходів щодо забезпечення позову у спорах про визнання недійсними органів управління господарського товариства, визнання недійсними правочинів щодо акцій товариства, застосування наслідків недійсності таких правочинів, а також за іншими спорами забороняти господарському товариству, його органам чи акціонерам (учасникам) проводити загальні збори учасників (акціонерів) товариства. Суди не мають також права вживати заходи щодо забезпечення позову, які фактично означають заборону на проведення загальних зборів учасників (акціонерів) товариства, зокрема реєструватись для участі у загальних зборах, забороняти реєстратору надавати реєстр акціонерів на день проведення загальних зборів тощо¹.

Крім того, суд має право залишити чинним оскаржуване рішення, якщо голосування учасника (акціонера) не могло вплинути на результати голосування, допущені порушення не є істотними і рішенням не завдано йому збитків (виділено мною. – В. Ж.)², причому для відмови в позові про визнання рішення загальних зборів недійсним з указаних підстав необхідно є сукупність указаних обставин. Однак навіть за їх наявності суд може визнати рішення зборів недійсним.

Таким чином, під час оцінки законності того чи іншого рішення має місце певний ступінь суб'єктивності, у зв'язку з чим у літературі [15, с. 132] зустрічаються пропозиції законодавчого закріплення положення, за яким за умови наявності сукупності трьох указаних вище обставин рішення загальних зборів не може бути визнане незаконним. Вважаємо, що така пропозиція не врятує ситуації, яка має місце у зв'язку з відсутністю в законодавстві визначення

¹ Наприклад, у постанові Львівського апеляційного господарського суду від 02.02.2011 р. у справі № 2/119 зазначено, що, заборонивши вчиняти будь-які дії реєстроутримувачу, суд першої інстанції порушив вимоги ст. 67 ГПК України, оскільки фактично заборонив товариству здійснювати свою діяльність у частині компетенції загальних зборів. Оспорювана ухвала підлягає скасуванню [13].

² При вирішенні спорів про визнання недійсними рішень загальних зборів господарського товариства з підстав недопущення до участі в них акціонерів (учасників) товариства судам необхідно з'ясувати, чи могла їх відсутність (або наявність) істотно вплинути на прийняття рішення, яке оскаржується. Відповідно до рішення Господарського суду Житомирської області у справі № 16/5007/31/12 від 26.06.2012 р. за позовом учасника ТОВ «Олівіта-Буд» ОСОБА_3 (м. Житомир) до ТОВ «Олівіта-Буд» (с. Олівка Житомирського району Житомирської області) про визнання недійсним рішення загальних зборів господарський суд вважає, що присутність ОСОБА_3 на зборах не могла вплинути на результат прийнятого рішення загальними зборами ТОВ «Олівіта-Буд», а тому підстави для визнання оспорюваного рішення та статуту ТОВ «Олівіта-Буд» в новій редакції недійсними в цілому відсутні [14].

категорії «істотності», і суд за наявності об'єктивного факту порушення, визначаючи наявність усіх трьох указаних ознак, дає суб'єктивну оцінку. Така оцінка дається судом, виходячи з внутрішнього переконання і правосвідомості. При цьому внутрішнє переконання одного судді за відсутності сталої судової практики може не співпадати з внутрішнім переконанням іншого судді. У цьому, на нашу думку, і полягає основна проблема існування суперечливої судової практики стосовно питання оцінки істотності того чи іншого порушення, пов'язаного з порядком скликання і проведення загальних зборів. Таким чином,

зняти суб'єктивний фактор у цьому випадку допоможе лише закріплення в законодавстві визначення «істотності», що практично не є можливим, оскільки ця категорія може мати різний зміст за умови існування різних вихідних даних.

На підставі викладеного можна дійти висновку, що сьогодні в Україні судовий захист є дієвим способом захисту права участі в управлінні господарським товариством, оскільки дії, пов'язані із самозахистом, не мають ефективного змісту й особи, чие вказане право порушене, усе одно звертаються до юрисдикційних органів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Здійснення та захист корпоративних прав в Україні (цивільно-правові аспекти): монографія / за заг. ред. В. В. Луця. Тернопіль: Підручники і посібники, 2007. 320 с.
2. Брагинский М. И., Витрянский В. В. Договорное право. Книга первая: Общие положения. 4-е изд., стер. М.: Статут, 2001. 842 с.
3. Корпоративне право України: підручник / за заг. ред. В. В. Луця. Київ: Юрінком Інтер, 2010. 384 с.
4. Волощенко Т. М. Гарантії захисту прав та інтересів акціонерів. *Перші юридичні диспути з актуальних проблем приватного права, присвячені пам'яті Є. В. Васьковського*: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (15–16 квіт. 2011 р.) / Одес. нац. ун-т ім. І. І. Мечнікова. Одеса: Астропринт, 2011. С. 133–137.
5. Про практику розгляду судами корпоративних спорів: постанова Пленуму Верхов. Суду України від 24.10.2008. № 13. *Вісн. госп. судочинства*. 2009. № 2. С. 7.
6. Про деякі питання практики вирішення спорів, що виникають з корпоративних правовідносин: постанова Пленуму Вищ. госп. суду України від 25.02.2016. № 4. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v0004600-16> (дата звернення: 19.09.2017).
7. Об акционерных обществах: Закон Респ. Казахстан от 13.05.2003. № 415-ІІ. URL: http://online.zakon.kz/Document/?doc_id=1039594 (дата звернення: 19.09.2017).
8. Диденко А. Г. Право преимущественной покупки доли в ТОО и акций в АО. *Гражданское законодательство. Статьи. Комментарии. Практика* / под ред. А. Г. Диденко. Алматы: Раритет, Ин-т правовых исслед. и анализа, 2008. Вып. 30. С. 40–50.
9. Белов В. А. Черный бизнес «зеленых почталыонов». *Эж-Юрист*. 2002. № 42. С. 8–10.
10. Гулик А. Г. Визнання недійсними рішення загальних зборів акціонерів та положень статуту як спосіб захисту прав акціонерів. *Актуальні проблеми цивільного, житлового та сімейного законодавства*: матеріали міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. 90-річчю з дня народж. д-ра юрид. наук, проф. В. П. Маслова (16 берез. 2012 р.) / Нац. ун-т «Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого». Харків: Право, 2012. С. 327–329.
11. Постанова Вищого господарського суду України від 04.10.2010. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/11588338> (дата звернення: 09.09.2017).
12. Про практику застосування законодавства у розгляді справ, що виникають з корпоративних відносин: рек. президії Вищ. госп. суду України від 28.12.2007. № 04-5/14. *Вісн. госп. судочинства*. 2008. № 1. Ст. 22.
13. Постанова Львівського апеляційного господарського суду від 02.02.2011 у справі № 2/119. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/13701031> (дата звернення: 19.08.2017).
14. Рішення Господарського суду Житомирської області від 26.06.2012 у справі 16/5007/31/12. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/24927866> (дата звернення: 29.08.2017).
15. Добровольский В. И. Судебная защита прав акционера (участника) – вопросы правоприменения. *Вестн. Высш. арбитраж. суда РФ*. 2005. № 4. С. 114–133.

REFERENCES

1. Zdiisnennia ta zakhyst korporatyvnykh prav v Ukraini (tsyvilno-pravovi aspekty) [Implementation and protection of corporate rights in Ukraine (civil-law aspects)] (2007) (Lutsia V. V. Eds.) Ternopil: Pidruchnyky i posibnyky, [In Ukrainian].
2. Braginskiy M. I., Vitryanskiy V. V. (2001) Dogovornoye pravo. Kniga pervaya: Obshchiye polozheniya [Contract law. Book One: General Provisions] (4th Ed.) Moskva: Statut. [In Russian].
3. Korporatyvne pravo Ukrainy [Corporate Law] (2010) (Lutsia V. V. Eds.) Kyiv: Yurinkom Inter [In Ukrainian].
4. Voloshchenko T. M. (2011) Harantii zakhystu prav ta interesiv aktsioneriv. [Guarantees of protection of rights and interests of shareholders]. The first legal disputes on the actual problems of private law, dedicated to the memory of E.V.Vaskovsky. *Materialy mizhnar. nauk.-prakt. konf. (15–16 kvit. 2011 r.) – Materials of the international scientific and practical conference '11 (pp.133-137)*; Odes. nats. un-t im. I. I. Mechnikova. Odesa: Astroprynt, [In Ukrainian].
5. Pro praktyku rozghliadu sudamy korporatyvnykh sporiv: Postanova Plenumu Verkhovnoho Sudu Ukrainy vid 24.10.2008 r. # 13. [About the practice of consideration by the courts of corporate disputes] (2009) *Visnyk hospodarskoho sudochynstv – Resolution of the Plenum of the Supreme Court of Ukraine*, 2, 7. [In Ukrainian].
6. Pro deiaki pytannia praktyky vyrishennia sporiv, shcho vynykaiut z korporatyvnykh pravovidnosyn: Postanova Plenumu Vyshchoho hospodarskoho sudu Ukrainy vid 25.02.2016 r. # 4. [On some issues of the practice of resolving disputes arising from corporate legal relations] *zakon3.rada.gov.ua* Retrieved from: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v0004600-16> (data zvernennia: 19.09.2017). [In Ukrainian].
7. Ob aktsionernykh obshchestvakh: Zakon Respubliki Kazakhstan ot 13.05.2003 g. № 415-II. [On joint-stock companies: Law of the Republic of Kazakhstan dated May 13, 2003 No. 415-II.] *online.zakon.kz* Retrieved from.: http://online.zakon.kz/Document/?doc_id=1039594 (data zvernennia: 19.09.2017). [In Ukrainian].
8. Didenko A. G. (2008) Pravo preimushchestvennoy pokupki doli v TOO i aktsiy v AO. [The right to preemptively purchase a stake in the LLP and shares in the joint-stock company] *Grazhdanskoye zakonodatelstvo. Stati. Kommentarii. Praktika – Civil law. Articles Comments. Practice*, 30. *Almaty: Raritet. In.-t pravovykh issled. i analiza*, 40–50 [In Ukrainian].
9. Belov V. A. (2002) Chernyy biznes «zelenykh pochталonov». [The Black Business of “Green Posters”] *Ezh-Yurist – Ege Lawyer*, 42, 8–10. [In Ukrainian].
10. Hulyk A. H. (2012) Vyznannia nediisnykh rishennia zahalnykh zboriv aktsioneriv ta polozhen statutu yak sposib zakhystu prav aktsioneriv. [Annulment of the decisions of the general meeting of shareholders and the provisions of the charter as a way of protecting the rights of shareholders.] Actual problems of civil, housing and family law. *Materialy mizhnar. nauk.-prakt. konf., prysviach. 90-richchiu z dnia narodzh. d-ra yuryd. nauk, profesora V. P. Maslova (16 berez. 2012 r.) – Materials of the international scientific and practical conference devoted to. 90th birthday anniversary. Dr. Lawr. Sciences, Professor VP Maslov '12 (pp. 327-329)*; Nats. un-t «Yuryd. akad. Ukrainy im. Yaroslava Mudroho». Kharkiv: Pravo, [In Ukrainian].
11. Postanova Vyshchoho hospodarskoho sudu Ukrainy vid 04.10.2010 r. [Resolution of the Supreme Economic Court of Ukraine dated 04.10.2010.] *reyestr.court.gov.ua* Retrieved from.: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/11588338> (data zvernennia: 09.09.2017). [In Ukrainian].
12. Pro praktyku zastosuvannia zakonodavstva u rozghliadi sprav, shcho vynykaiut z korporatyvnykh vidnosyn: Rekomendatsii prezidii Vyshchoho hospodarskoho sudu Ukrainy vid 28.12.2007 r. # 04-5/14. [About the practice of applying legislation in the consideration of cases arising from corporate relations: Recommendations of the Presidium of the Supreme Economic Court of Ukraine dated 28.12.2007, No. 04-5 / 14.] (2008) *Visnyk hospodarskoho sudochynstva – Bulletin of economic proceedings*, 1, 22. [In Ukrainian].
13. Postanova Lvivskoho apeliatsiinoho hospodarskoho sudu vid 02.02.2011 r. u spravi # 2/119. *reyestr.court.gov.ua* Retrieved from.: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/13701031> (data zvernennia: 19.08.2017). [In Ukrainian].
14. Rishennia Hospodarskoho sudu Zhytomyrskoi oblasti vid 26. 06.2012 r. u spravi 16/5007/31/12. [Resolution of the Lviv Economic Court of Appeal of 02.02.2011 in case No. 2/119] *reyestr.court.gov.ua* Retrieved from.: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/24927866> (data zvernennia: 29.08.2017). [In Ukrainian].
15. Dobrovolskiy V. I. (2005) Sudebnaya zashchita prav aktsionera (uchastnika) – voprosy pravoprimereniya. *Vestnik Vysshego arbitrazhnogo suda RF – The decision of the Economic Court of Zhytomyr region from 06/26/2012 in case 16/5007/31/12*, 4, 114–133. [In Russian].

В. Г. ЖОРНОКУЙ

кандидат юридических наук, доцент кафедры правового обеспечения хозяйственной деятельности
Харьковского национального университета внутренних дел

НЕКОТОРЫЕ ВОПРОСЫ ЗАЩИТЫ ПРАВА НА УЧАСТИЕ В УПРАВЛЕНИИ ХОЗЯЙСТВЕННЫМ ОБЩЕСТВОМ

В поданной к обсуждению научной статье автором предложено собственное видение научной проблемы по определению порядка защиты права на участие в управлении хозяйственным обществом его участниками (акционерами). Сделан вывод о том, что сегодня в Украине судебная защита является действенным способом защиты права на участие в управлении хозяйственным обществом, поскольку действия, связанные с самозащитой, не имеют эффективного содержания и лица, чье указанное право нарушено, все равно обращаются к юрисдикционным органам.

Ключевые слова: хозяйственное общество, корпоративные права, корпоративное управление, право участия в управлении, участники, акционеры.

V. H. ZHORNOKUI

candidate of law sciences, assistant professor of the chair of legal provision of economic activity of Kharkiv
National University of Internal Affairs

SOME ASPECTS OF PROTECTING THE RIGHT TO PARTICIPATE IN THE MANAGEMENT OF A BUSINESS ENTITY

Problem setting. One of the most important tasks of the law on business entities is the defense and protection of the rights and legitimate interests of their members (shareholders), regardless of their share in the charter capital. The rights of shareholders have traditionally been recognized by a special kind of securities – shares, that is, documents. These documents by their nature and purpose, provided for their presence within authorized persons – shareholders. However, the Laws of Ukraine “On Securities and Stock Market”, “On Joint Stock Companies” stipulate the possibility of issuing shares only in a non-documentary form. The rights of the members of the rest of business entities have also a specific form of certification – to consolidate the share of the participant in the statute (constituent agreement), i.e. also have no material form. This led to a number of problems related to the protection of the right to participate in the management of a business entity.

Analysis of recent researches and publications. The problems of protecting corporate rights were at various stages of the development of the legal doctrine on legal persons under the scope of interests of V. A. Belov, V. A. Vasiliev, V. M. Kravchuk, I. V. Spasibo-Fatieieva and others. However, the specifics of protecting the right to participate in the management of a business entity as one of the non-property corporate rights was not paid enough attention.

Target of research. The objective is to establish the mechanism of protecting the right to participate in the management of a business entity.

Article’s main body. Being one of the fundamental rights of the members of business entities, the right to participate in the management of a business entity may be violated both by the corporation itself and by its other participants. A group of violations of this right may be quite diverse and concern: a) violation of the procedure for registering shareholders to participate in general meetings, including nonadmission of shareholders for registering; b) decision-making on matters not included in the agenda; c) holding of the general meeting of members (shareholders) in the absence of a quorum; d) violation of the procedure of voting and counting of votes, etc. However, neither the legislation nor the legal doctrine nor the judicial authorities give an unambiguous answer to a number of unresolved problems, and sometimes contain contradictory norms, propositions and decisions.

The realization of the right to protection is not limited to only one possibility of appealing to the competent authorities in order to protect the violated right. The use of methods of self-defense of their rights, as well as measures of operative influence by a member (shareholder), also takes place, but as a rule in exceptional cases. The conducted analysis demonstrates that law enforcement practice in Ukraine does not allow in the full sense to provide adequate protection of the right to participate in the management of a business entity by means of a non-jurisdictional form or by using methods of self-defense by the members (shareholders). Hence, almost the only option is to appeal to the court.

Conclusions and prospects for the development. Judicial protection nowadays in Ukraine is an effective way of protecting the right to participate in the management of a business entity, since actions related to self-defense do not have an effective content, and persons whose mentioned right is violated still appeal to the jurisdictional authorities. However, the legislator and court practice should develop mechanisms for extrajudicial procedure to protect the right to participate in the management of a business entity, as well as to expand the scope of self-defense of such a right.

Key words: business entity, corporate rights, corporate management, the right to participate in the management, members, shareholders.